

Katsauksia.

Ruotsin suomalaisasutus.

Katsaus Ruotsissa äskettäin ilmestyneeseen kirjallisuuteen.

Kun emme seitsemään vuoteen ole olleet varsinaisessa säännöllisessä yhteydessä keskenämme, saattaa suomalaisille ystävillemme olla mielenkiintoista saada lyhyt katsaus tärkeimpään, mitä aiheesta on tänä aikana kirjoitettu. Aihe, jota alettiin käsitellä jo 1700-luvun loppupuoliskolla, houkuttelee yhä tiedemiehiä sekä Ruotsissa että Suomessa uusiin tutkimuksiin. Otamme mukaan myös sellaiset teokset, jotka vain osaltaan, luvussa tai toisessa, koskettelevat Ruotsin suomalaisasutusta, sillä alaltahan ei ole olemassa montakaan puhtaasti monografista tutkimusta.

Ensimmäisen tässä mainittavan tutkimuksen on kirjoittanut suomalainen mies, vaikka se onkin julkaistu Ruotsissa. Tarkoitan ALBERT HÄMÄLÄISEN teosta »Bostads- och byggnadsskick hos skogsfinnarna i Mellan-Skandinaviens» (Tukholma 1945, sarjassa Nordiska Museets handlingar). Omituista kyllä kirjan ulkokannessa on nimiö »En bok om Värmlandsfinnarna», mikä tässä tapauksessa on suorastaan harhaan johtavaa, teos kun käsittelee yksinomaan Vermlannin ja Norjan metsäsuomalaisten rakennuskulttuuria. Ei johdantokaan oikeuta kannen uutta nimiötä. H. kaipaa arkistotutkimuksiin perustuvaa yleiskatsauksellista esitystä Ruotsin suomalaisasutuksesta. Sellainen on kuitenkin jo olemassa: lehtori SVEN LÖNNBORGIN mainio artikkelisarja (v:n 1902 Ymerissä) »Finnmarkerna i mellersta Skandinaviens». Hänen tutkimuksensa ovat paljon metodisem-

mat ja ennen kaikkea virheettömämmät kuin PETRUS NORDMANNIN esitys hänen Keski-Ruotsin suomalaisia käsittelevässä väitöskirjassaan (Helsinki 1888). Nordmannin sitaatit ovat usein niin harhaanjohtavia, että saa sen vaikutelman, kuin hän olisi ottanut poimintonsa toisen käden lähteistä.

Toinen teos on oikeastaan vain lähdejulkaisu, nimittäin kirkkoherra ISDOR SUNDBERGIN julkaisemat Norjan suomalaisten henkikirjat v:ltä 1686, nimellä »Finnmarksräfsten i Norge år 1686» (Falun 1942). Teksti on erinomaista tutkimusaineistoa. Useat meistähän ovat aikaisemmin tutkineet alkuperäistä asiakirjaa Oslon valtionarkistossa. Sundberg on liittännyt teokseensa Jalkasen vanhat luettelot Rautalammin pitäjältä ja lehtori Lampénin pikku selonteon suomalaisista sukunimistä. Valitettavasti monet suomalaiset sukunimet tässä muuten niin mielenkiintoisessa asiakirjassa ovat siksi »arg verstümmelt», että niiden tulkinta on epävarmaa. Kirkkoherra S:lla on kuitenkin vilkas mielikuvitus, eikä hän paljon sumeille tulkittesaaan suku- ja paikannimiä. Hänen teorioitaan sietää sen vuoksi hyvinkin tarkistella.

Monografian luonteisiin tutkimuksiin kuuluu pari teosta, jotka allekirjoittanut on julkaissut viime vuosina. Toinen on »Om namnskicket bland svenskt och finskt arbetsfolk vid Sala gruva under 1500-talet» (Sala 1940), toinen »Hassela-finnarna» (1942). Sarjaan liittyi v. 1943 likinnä uskonnonhistoriallinen tutkimus »Från trolldomstro till kristendom», jota 1945 seurasi uusi kulttuurihistoriallinen teos »Medelpads finnmarker». Pari uutta osaa on tekeillä, ja kun sarja on valmiina, on tarkoitus julkaista suomenkielinen yhdistelmä koko tutkimuksesta, joka silloin käsittelee koko Norlannin suomalaisasutuksen Länsipohjaa lukuun ottamatta.

Odotellemme täällä vielä yhtä monografiaa, nimittäin lehtori VÖLMAR BERGIN tutkimuksia Tukholman suomalaisesta väestöaineeksesta vanhempiina aikoina. Samantapainen valmisteilla oleva tutkimus on se, jota Upsalan yliopiston kirjastonhoitaja GUSTAV HOLMGREN tekee Uplannin suomalaisasutuksesta. Toistaiseksi on julkisuuteen tullut vain pieni eripainos, selostus esitelmästä, jonka H. on pitänyt Upsalassa, »Om finsk bosättning i Uppland under 1400-, 1500- och 1600-talen» (Upsala 1946).

Itse olen tutkinut suomalaista ainesta kuninkaallisten linnojemme ja kartanoidemme työ- ja palvelusväen keskuudessa, mutta nyt on H. ryhtynyt osoittamaan, että Uplannissa jo vanhastaan on ollut runsaasti suomalaisia lampuoteja ja myös paljon itsenäisiä, vauraita talonpoikia. Meillä on erinäisiä kirkollisia, hyvin vanhoja asiakirjoja jo 1400-luvulta, ja on siis todella mielenkiintoista ja jännittävää odottaa hra H:n jatkuvia julkaisuja. Ne tulevat täyttämään todellisen aukon tietämyksessämme.

Tässä lienee suurin piirtein se, mitä voidaan sanoa uusista monografisista tutkimuksista. Mutta eräissä vasta ilmestyneissä kotiseutukirjoissa omistetaan luku tai pari suomalaissiirtolaisille ja heidän panokselleen. Mainittakoon tässä pari kirjaa kahdesta suomalaismaakunnasta, nimittäin Vermlannista ja Helsinglannista. Upsalalainen Lindbladın kustannusliike julkaisee tällaisia etupäässä koulukäyttöön tarkoitettuja maakunnankuvauksia. »Värmland», teos ilmestyi jo 1941, on rehtori JALMAR FURUSKOGIN toimittama. Mehän tunnemme parhaiten juuri Vermlannin suomalaiset, eikä tämä teos sisälläkään aiheesta mitään varsinaisesti uutta.

Mutta huomio kiintyy niihin lämpimiin sanoihin, joilla julkaisija kuvaa Vermlannin metsäsuomalaisia ja heidän unohtumatonta osuuttaan Vermlannin metsien asuttamisessa. Lindbladin sarjan Helsinglantia kuvaava nidos ilmestyi myöhemmin, 1944, ja sen on toimittanut tunnettu kaunokirjailija ALBERT VIKSTEN. Hän on monipuolinen mies, mutta hyvä olisi ollut, jos samalla olisimme saaneet todella historiallisen kuvauksen muutto-
liikkeen vaiheista ja leviämisestä maakunnassa.

Muutamia tällaisia kotiseutujulkaisuja on myös ilmestynyt eräiden riemujuhlien yhteydessä. Yliopettaja NILS HELGER sai tehtäväkseen julkaista teoksen »Hällefors socken», joka vankkana nidoksena ilmestyi v. 1945. Se antaa erinäisiä mielenkiintoisia yksityistietoja suomalaisesta Käxtjärnin Yrjöstä, joka v. 1639 löysi hopeakaivoksen ja veljineen harjoitti vuorityötä.

Toista tärkeää Bergslagenin suomalaisaluetta käsittelee oppikoulunopettaja WILHELM THAM laajaksi suunnitellun teoksensa »Lindesberg och Nora genom tiderna» (Lindesberg 1943) ensimmäisessä osassa. Siinä osoitetaan suomalaisia olleen mukana kaivostöissä Kustaa Vaasan aikana, mutta myös, että suomalaisia uudisasukkaita on myöhemminkin siirtynyt näille seuduille. Juuri täällä sovellettiin joitakin ylen ankaria kaskeamiskielloasetuksia kirjaimen mukaan (1640-luvun tienoilla). Vermlannin puolella on äskettäin vietetty kolminkertaista riemujuhlaa metsäisessä Rämenin pitäjässä, josta Tegnér löysi kihlattunsa, patruuna Myhrmanin tyttären — suku todennäköisesti suomalaista juurta, lähtöisin seudun uudisraivaajista. Oletetaan, että suomalaiset n. v. 1646 aloittivat Näsrämshyttänin raudanvalmistuksen. Muuten jatkaa täällä kirjailija ALBERT PALMQVIST erikoistutkimuksiaan teoksessaan »Filipstads bergslags arkiv» ja juhlaulkaisussa »Bergslagen i ord och bild».

Toistakin kotiseutukirjaa voimme odottaa tänä vuonna, nimittäin kuvausta Pohjois-Helsinglannissa, liki Härjedalia sijaitsevasta Loosin pitäjistä. Pitäjä muodostettiin nimittäin v. 1846 mm. osasta Fjärilan pitäjää ja Orsan vanhoja suomalaisalueita. Tämä viimeksi mainittu suuri ja vauras taalalaispitäjä suunnittelee erikoisen laajaa tutkimusta Orsan pitäjistä (kahtena osana), ja edellisen osan lasketaan ilmestyvän ensi vuonna. Allekirjoittanutta on kehoitettu kuvaamaan Orsan suomalaisseutuja, mm. sen vanhoja suku- ja paikannimiä, joita on nelisensataa.

Vielä yksi komea nidos ilmestyi v. 1944: »Finnerödja, en socken i Västergötland», Gustaf Neanderin muistoksi, joka on Ruotsin tuberkuloosihuollon johtava nimi (kuoli v. 1941). Hänen kotiseutuaan kuvaa nyt joukko kirjoittajia. Häntä itseään kiinnosti aivan erikoisesti suomalaisasutus, josta pitäjä on nimensäkin saanut ja joka alkoi jo ennen Kaarle IX:n aikoja 1500-luvun puolimaissa. — Tässä lienee mainittuna tärkein, mitä on julkaistu tästä aiheesta, joka yhä houkuttelee tutkijoita ja yhä osoittautuu tyhjentyttömäksi . . .

Richard Gothe.